

soms al benut worden. U bent bij opgravingen het aanspreekpunt voor de vaak talloze nieuwsgierige toeschouwers. Of u vertelt uw verhaal op scholen, bij de rotary of een historische vereniging, en verzorgt tentoonstellingen over onze bodemschatten. Ook het informeren van de regionale pers is belangrijk wanneer vondsten in een bepaald gebied van een mooie toelichting moet worden voorzien. Maar er zijn meer ontwikkelingen. Het bodemarchief moet behouden blijven, liefst in de oorspronkelijke context. Dat betekent dat we het graven naar tastbare objecten zorgvuldiger moeten afwegen. Maar dat betekent niet dat we het niet digitaal inzichtelijk kunnen maken. Integendeel. Het zou mooi zijn als iedereen in Nederland makkelijk toegang krijgt tot de geschiedenis van zijn leefomgeving. Ook bij de digitalisering van het erfgoed, is uw inzet van belang.

Dames en heren,

Ik zei het al: vijftig jaar lang bent u de ogen en oren van de professionele archeologie geweest. En de komende vijftig jaar komt daar nog eens een 'verhalende' dimensie bij. Ons verle-

den staat steeds meer in de publieke belangstelling. Met een sterker lokaal en regionaal archeologiebeleid, zal de populariteit van ons erfgoed groeien. Al kost dat misschien nog tijd. Een bier-reclame die u ongetwijfeld kent, bewijst dat er vaak nog een eenzijdig beeld van archeologie bestaat. Namelijk dat het alleen gaat om opgraven. Maar dat dat anders kan, is te zien in Engeland. Een televisieprogramma als *Meet the ancestors* brengt het verleden tot leven.

Ook wij zijn voor een groot deel van ons verleden aangewezen op de resten en sporen in ons nationale bodemarchief. U kent het verhaal van die 'stille getuigen' als geen ander, en kunt daarvoor ons cultureel erfgoed in diverse opzichten een stem geven.

Ik wens de AWN een mooie toekomst.

Wie informatie wil over de invoering van het Verdrag van Valette (Malta) in Nederland, kan die vinden op www.mincocw.nl/malta.

Via Malta-dossier kan men ook toegang krijgen tot het algemene dossier archeologie: www.minocw.nl/archeologie.

In de liefhebberij liggen de wortels van de archeologie

Toespraak prof. dr. W.J.H. Willems

Dames en heren,
Beste amateurs,

Toen ik thuis zat na te denken over hoe ik u zou aanspreken, vond ik in eerste instantie dat het natuurlijk helemaal fout zou zijn als ik u zou aanspreken als 'amateurs'. Het deed me denken aan een waar gebeurd verhaal van de Duitse bondskanselier Lübke, die in de jaren '60 berucht was vanwege zijn stomiteiten in speeches. Daar is een tijdje geleden in Duitsland zelfs een bandje van uitgebracht, waar-

op onder meer te horen is hoe Lübke tijdens een staatsdiner in Nigeria zijn gastheren aansprak. Hij begon zijn speech met een onsterfelijke blunder als volgt: "Meine sehr verehrten Damen und Herren, liebe Neger..."

Misschien ziet u hier ook een parallel met de manier waarop ik u zojuist aansprak. Dat zou dan jammer zijn, want dat was wat mij betreft natuurlijk helemaal geen verspreking. Toen mij die speech van Lübke te binnen schoot, realiseerde ik me namelijk op

hetzelfde moment dat ik een heel verkeerde associatie legde. Het woord amateur wordt vooral als bijvoeglijk naamwoord: 'amateuristisch' in een negatieve betekenis gebruikt, en daarom wordt het ook net als 'neger' wel eens ervaren als niet zo politiek correct. Volgens mij is er helemaal geen reden voor het gebruik van begrippen als 'vrijtijdsarcheoloog', 'hobby-archeoloog' of dat soort termen. De hoofdbetekenis van amateur is 'liefhebber' en u bent, als leden van de jubilerende AWN, liefhebbers van de archeologie. Daar is niks mis mee. Integendeel zelfs, want in liefhebberij liggen de wortels van de archeologie en die gaan heel wat verder terug dan de halve eeuw die uw vereniging intussen bestaat.

Ik wilde daarom beginnen met eerst eens naar die wortels, en ook die van het archeologische verenigingsleven te gaan kijken. Dat is nuttig, want aan de vijftig jaar AWN waarover we zojuist al het een en ander hebben gehoord, ligt een hele ontwikkeling ten grondslag die mijns inziens veel verduidelijkt en die goede aanknopingspunten biedt voor de toekomst. Ik geloof niet dat het zinnig is om in het kader van mijn verhaal te proberen om in zijn algemeenheid de relatie tussen amateur en beroeps uit te diepen. Een van de dingen die we als archeologen altijd zeggen, is dat het voor de toekomst belangrijk is om het verleden te kennen. Het leek me dus beter om eerst eens met u te kijken naar het verleden en van daar uit te kijken naar het heden en de mogelijke ontwikkelingen in de komende jaren. Vooraf nog één opmerking: ik spreek hier vandaag niet als ambtenaar van OCenW, maar gewoon als mezelf. Niet dat ik denk dat ik iets heel controversieels te vertellen heb, maar je weet maar nooit.

De belangstelling voor het verleden is waarschijnlijk net zo oud als de mensheid zelf. De eerste echte opgraving waarvan we een verslag hebben, vond

plaats in Irak in de 6e eeuw vóór Chr., zo'n 2600 jaar geleden dus, en het verslag is dan ook in spijkerschrift. Ook uit de klassieke oudheid hebben we diverse bronnen; en van daaruit is in feite een ononderbroken lijn via de Italiaanse dilettaanti, en de zeventiende- en achttiende-eeuwse antiquaren tot ergens rond de overgang van de achttiende en de negentiende eeuw toen het begin werd gelegd voor de archeologie als wetenschappelijke discipline. Vanaf dat moment krijg je dus ook mensen die zich fulltime met het nieuwe vak gaan bezig houden en er hun brood mee gaan verdienen. Geleidelijk aan ontstaat zo binnen de grote groep liefhebbers een categorie die er zijn beroep van maakt en dan wordt de wereld natuurlijk omgedraaid en heten de beroepsmatige liefhebbers 'archeoloog' en de anderen 'amateur'. In Nederland is dat onderscheid volgens mij pas in de periode tussen de eerste en de tweede Wereldoorlog ontstaan en ik denk dat het pas in de jaren vijftig echt een rol is gaan spelen.

Daar kom ik nog op terug. Eerst wil ik met u eens kijken naar de geschiedenis van archeologische verenigingen en genootschappen. De interesse voor overblijfselen uit het verleden is - ik zei het zojuist al - van alle tijden en op zijn minst vanaf de Renaissance is er sprake van steeds meer mensen die zich met oudheidkunde bezighouden. Amare, van iets houden, ergens liefhebberij in hebben, heeft een belangrijke consequentie: het kan je dus ook iets schelen wat er met het object van je liefde, in ons geval met de materiële overblijfselen uit het verleden, gebeurt. En als dat niet naar je zin is, dan moet je in actie komen om daar iets aan te doen: je moet medestanders zoeken en je op enigerlei manier met hen verenigen om maatschappelijke actie te bewerkstelligen. Simpel gezegd: je moet politiek actief worden. Archeologie als academische discipline mag dan over het verleden gaan, de omgang met dat verleden vindt per

definitie plaats in het heden en is dus een politieke activiteit.

Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat precies daarin dan ook de wortels liggen van het archeologische verenigingsleven. De eerste poging om een oudheidkundige vereniging op te richten, met als doel het behoud van erfgoed, van archeologische en andere monumenten, was in Engeland in 1572. Die poging had geen succes omdat koning James I geen charter wilde verlenen: hij vond dat de club een politiek doel nastreefde, en dat mocht niet. Zo'n anderhalve eeuw later, in 1718, waren het opnieuw de Engelse oudheidkundigen die het initiatief namen met de oprichting, ditmaal wel succesvol, van de Society of Antiquaries of London die ook nu nog bestaat: het is de oudste archeologische vereniging ter wereld.

Met afstand de oudste, want het ontstaan van archeologische verenigingen in de meeste landen vond pas een kleine eeuw later plaats, op het eind van de achttiende en in het begin van de negentiende eeuw, toen er in enkele decennia een ware vloedgolf was van oprichtingen van genootschappen en verenigingen. Dat was geen toeval, want er is een duidelijke relatie met de politieke veranderingen van die tijd, namelijk de herstructurering van Europa na Napoleon en het ontstaan van de moderne staten. Al die nieuwe politieke eenheden hadden de behoefte om een eigen, nationale identiteit te ontwikkelen of opnieuw te definiëren en daarbij speelde het verleden een prominente rol. Er zijn fascinerende studies gemaakt van de rol van de archeologie en nationalisme in landen als Denemarken en Griekenland, maar het voert te ver om daar hier nu op in te gaan en bovendien deed het verschijnsel zich overal in meer of mindere mate voor. Het is ook geen toeval dat de term 'nationaal erfgoed', in die periode is uitgevonden. Tegenwoordig doen we allemaal net alsof dat echt bestaat en spreken we van erfgoed van

nationaal belang, maar de term is in feite uitgevonden door een Fransman, die het gebruikte in de titel van een boek dat in 1790 werd gepubliceerd. Binnen de kortste keren werd het concept overal in Europa driftig benut, en dat zijn we sindsdien blijven doen, ook al is het een puur politiek concept zonder enige wetenschappelijke en inhoudelijke basis.

Het resultaat van deze ontwikkeling was dat de archeologische belangstelling, die sinds de Renaissance toch primair gericht was op de klassieke oudheid en het mediterrane gebied, zich rond 1800 veel nadrukkelijker richtte op de prehistorie in eigen land. In Nederland werd in 1818 professor Reuvens in Leiden benoemd, die als eerste hoogleraar ter wereld een leeropdracht had waarin expliciet de vaderlandse oudheidkunde was opgenomen. Een jaar later, in 1819, komt de Deen Thomsen met zijn indeling van de prehistorie in Steentijd, Bronstijd en IJzertijd en dankzij de politieke belangstelling komen er middelen beschikbaar die geleidelijk een professionalisering van de archeologie mogelijk maken.

Maar de overheid was natuurlijk vooral geïnteresseerd in zaken van nationaal belang, dus in het opzetten van een nationaal oudheidkundig museum, vaak ter vervanging van een koninklijk rariteitenkabinet, en in iconen die een rol konden spelen bij het ontwikkelen en onderbouwen van een nationale identiteit, in sites zoals de Acropolis, Stonehenge, of Jelling in Denemarken. Het RMO in Nederland dateert trouwens ook van 1818. Een ander effect was het ontstaan van allerlei verenigingen die zich op nationaal en regionaal niveau bezig gingen houden met het aanleggen van verzamelingen, het oprichten van musea en bibliotheken, het aanleggen van archieven en ga zo maar door. Het zijn juist die verenigingen geweest die van cruciaal belang waren bij het ontstaan van een infrastructuur voor cultureel erfgoed. De

leden kwamen natuurlijk vooral uit de goeude burgerij; in de meeste gevallen hadden ze een regionale basis en waren ze zeer actief in het onderzoek, maar ook in het behoud van allerlei monumenten. Bekende voorbeelden zijn bijvoorbeeld in Duitsland de Verein für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung, opgericht in 1812 en in eigen land ontstonden tussen 1814 en 1827 verschillende provinciale Oudheidkundige genootschappen. In tegenstelling tot sommige andere landen bleef de nationale overheid in ons land maar beperkt geïnteresseerd in cultureel erfgoed en volgens mij is vanaf het midden van de negentiende eeuw het meeste van wat tot stand kwam te danken aan de inzet van dit soort regionale verenigingen. Op landelijk niveau moet ik natuurlijk ook de oprichting van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond noemen, in 1898. Dat was mede een gevolg van het verzet dat ontstond tegen de teloorgang van veel cultureel erfgoed door de passiviteit van de overheid en de roemruchte publicatie van Victor de Stuers: *Holland op zijn smalst*.

Wat al dit soort verenigingen gemeen hadden, was dat ze zich bezighielden met oudheidkunde in de brede zin van het woord: archeologie nam een belangrijke plaats in, maar daarnaast waren gebouwde monumenten en kunsthistorie, taalkunde, historische geografie en andere aspecten evenzeer belangrijk. Een tweede aspect was, dat in deze organisaties sprake was van een nauwe samenwerking tussen mensen die zich professioneel met een bepaald vakgebied bezighielden en degenen die dat als amateur deden. Zeker in de negentiende eeuw was het onderscheid trouwens klein en was er eigenlijk sprake van een vloeiende overgang die waarschijnlijk nauwelijks een rol speelde. Men kwam allemaal uit ongeveer hetzelfde milieu en vaak waren de regionale belangen waarvoor men opkwam meer een bindende factor dan dat de mate van professionali-

teit van de leden een verdelende rol speelde. Het is trouwens opvallend, dat in dit soort verenigingen – waarvan er zowel in Nederland als elders heel veel nog steeds bestaan – tot op de dag van vandaag die mix van beroeps- en amateurs is blijven bestaan, en ook de breedte over de verschillende disciplines die aan de universiteiten, met de toenemende wetenschappelijke specialisering, vaak ver uit elkaar zijn gegroeid. Wel veranderd is meestal de positie van de archeologie, die van een hoofdactiviteit van dit soort verenigingen vaak is gedegradeerd tot iets wat er een beetje bij bungelt.

Ook daar valt trouwens wel een oorzaak voor aan te wijzen, want het verenigingsleven is in de afgelopen eeuw exponentieel gegroeid en de verschillende vakgebieden hebben na de Tweede Wereldoorlog, soms al daarvoor, allemaal hun eigen verenigingen gekregen. Zo denk ik dat de relatief geringe rol die de archeologie tegenwoordig heeft binnen een organisatie als de KNOB wel eens direct kan samenhangen met het ontstaan en bloei van de AWN en andere archeologische verenigingen. Je kunt dan natuurlijk de vraag stellen of dat jammer is. Mijn antwoord is: misschien wel, in ieder geval natuurlijk voor organisaties als de KNOB en voor hun traditionele rol als belangenbehartiger van het erfgoed in brede zin. Die is na de oorlog langzaam maar zeker toch minder geworden, of misschien moet ik zeggen, wat beperkter. Anderzijds is het naar mijn idee juist een hele gunstige ontwikkeling geweest dat de archeologie zijn eigen organisatiestructuren heeft gevonden. Daarmee kreeg ze namelijk ook haar eigen spreekbuizen in een bestel dat steeds meer gereguleerd werd.

Voor de oorlog was daar eigenlijk nauwelijks sprake van. Hoewel al in de troonrede van 1928 een Monumentenwet was aangekondigd, kwam die er niet en dat maakte het steeds moeilij-

ker om in het archeologisch bestel enige mate van orde te scheppen. Wat dat betreft lijkt de situatie van toen misschien wel een beetje op de situatie waarin we de laatste tien jaar zitten. Nu gaat het er primair om de aansluiting op de ruimtelijke ordening te krijgen en de introductie van het veroorzakersprincipe, toentertijd ging het vooral om het reguleren van de opgravingsactiviteit en de verdeling van vondsten over de musea. Achter de schermen werd er blijkbaar toch wel iets voorbereid, want op het moment dat Nederland door de Duitse inval bij de oorlog betrokken raakte, bleek er wel degelijk iets in de la te liggen. Om bemoeienis van de bezetter met het nationale erfgoed te voorkomen vaardigde in mei 1940 generaal Winkelman een regeling uit. Daarmee was voor het eerst de verantwoordelijkheid van de rijksoverheid voor het archeologisch erfgoed in een regeling vastgelegd. In de praktijk is overigens van het regulerende effect van die regeling niet veel terechtgekomen. Na de oorlog werd het bestel daarom opnieuw herzien. De Monumentenraad werd opgericht en in 1947 ontstond de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Voor de archeologie was dat een belangrijk emancipatorisch moment, want ze kreeg nu definitief een eigen gezicht binnen de rijksoverheid. De nieuwe dienst kreeg aanvankelijk twee taken: het vastleggen van informatie over vondsten en vindplaatsen in Nederland en het uitvoeren van alle opgravingen die van rijkswege werden verricht. In de praktijk is van die beoogde monopoliepositie gelukkig niks terechtgekomen. De bijdrage van de universiteiten bij het opgraven van bedreigde vindplaatsen is tot op de dag van vandaag een onmisbaar onderdeel van de monumentenzorg in Nederland, nog afgezien van hun functie in de vernieuwing van het onderzoek. Veertien jaar na de oprichting van de ROB, in 1961, kwam eindelijk een Monumentenwet tot stand waarin

onder andere de bevoegdheid tot opgraven werd geregeld door een vergunningstelsel. De belangrijkste kwestie die toen werd geregeld, was de introductie van de wettelijke bescherming van archeologische monumenten. De wet legde daarmee het fundament voor de maatschappelijke legitimering van de archeologiebeoefening in Nederland.

Om haar werk te kunnen doen, beschikte de ROB onder andere over een netwerk van amateur-archeologen, de zogeheten correspondenten, dat zich over heel Nederland uitstreckte. Dat netwerk dateerde in aanzet al uit de jaren twintig en was overgenomen van het RMO, dat voor de oorlog de documentatie van archeologische vondsten en vindplaatsen verzorgde. Zij hadden op de eerste plaats een rol als informanten, die op lokaal niveau de ontwikkelingen volgden, vondstmeldingen deden voor het documentatiesysteem en vaak kleine opgravingen uitvoerden als er een noodsituatie bestond of als er vanuit de ROB niemand beschikbaar was.

In de jaren zestig ontstond het systeem van de provinciaal archeologen, die door de provincies en het Rijk samen werden betaald, en zij werden de linking pin tussen de ROB, het provinciaal bestuur en de amateurwereld. Ook vanuit de universitaire instituten werd veel met de amateur-archeologen samengewerkt, als informant en als soms onmisbare hulp bij het opgravingswerk. Het was de tijd van de wederopbouw en de daarop volgende economische bloei, met aanleg van wegen, gasleidingen, nieuwe stadswijken, de polders, immense ruilverkavelingen, noem maar op. Half Nederland ging op de schop met alle gevolgen van dien voor de archeologie natuurlijk. Zowel voor de beroeps- als voor de amateurwereld gold: graven, graven, graven, en redden wat er te redden valt.

In de herinnering van velen, zowel in de beroeps- als de amateurwereld is deze periode, van de jaren vijftig tot

tachtig, ongetwijfeld een soort van gouden tijd. Er was natuurlijk met de Monumentenwet van 1961 een situatie ontstaan die het graafwerk van allerlei lokale clubs en regionale musea flink beperkte. Eigenlijk was het verboden en daar waren ook wel de nodige relletjes om, te meer omdat er een steeds meer zelfbewuste beroepswereld een claim legde op dat opgraven. In 1961 werd de studie prehistorie opgenomen in het Academisch Statuut, waarmee een verdere stap was gezet in de professionalisering en het aantal fulltime beroepsarcheologen in Nederland groeide van zo'n 10-15 in 1950 tot meer dan 100 rond 1980. Toch was en bleef er sprake van een nauwe samenwerking, die zich vooral concentreerde rond vondstmeldingen, veldverkenningen en noodopgravingen. Vanaf de jaren zeventig en vooral daarna is er nog een andere heel belangrijke impuls voor die samenwerking gekomen met het ontstaan van de gemeentelijke archeologie. Dat is ook heel logisch, want met het vormgeven van de zorg voor het archeologisch erfgoed door gemeenten ontstond er op lokaal niveau een basis voor nauwe samenwerking die tot op de dag van vandaag voor beide partijen heel erg belangrijk is. Ik heb de indruk dat de relatie met de provinciaal archeologen, die tegenwoordig veel meer als beleidsambtenaar van de provincie opereren, duidelijk minder intensief is geworden, al wil dat niet zeggen dat hun betekenis voor de amateur-archeologie in Nederland daarmee ook minder is. Die ligt misschien niet meer zo zeer in de directe samenwerking, maar juist de provinciale archeologen zijn in de voorwaardenscheppende sfeer heel belangrijk geworden.

Ik ben, dames en heren, zo langzamerhand al min of meer in de tegenwoordige tijd beland. Het archeologisch bestel is in het afgelopen decennium flink aan het veranderen. Die gouden tijd waar ik het net over had, was natuurlijk ook een periode waarin het

voor de archeologie in feite dweilen met de kraan open was: we liepen met z'n allen voortdurend achter de feiten aan. Let wel, er is in die jaren een prachtige onderzoekstraditie ontstaan die de Nederlandse archeologie ook in internationaal perspectief op een heel hoog niveau heeft gebracht, maar in de strijd om het behoud van archeologisch erfgoed leden we in feite nederlaag op nederlaag. We bevonden ons in de politieke luwte, en dat had het voordeel dat de inhoudelijke kant zich goed kon ontplooiën. Maar tegelijkertijd betekende het dat er geen goed maatschappelijk fundament voor ons werk was en dat ook de financieringsbasis heel beperkt bleef. Nog steeds liggen er op de zolders van de amateurverenigingen en in de depots van bodemvondsten honderden kubieke meters met vondstmateriaal waar niets of weinig mee is gebeurd, omdat alleen de opgraving zelf financieel gedekt was.

De kern van de verandering die we nu zijn ingegaan, zit 'm in het feit dat de archeologie niet langer meer dweilt met de kraan open, maar dat ze een hand mee aan de kraan krijgt: in de besluitvorming over de ruimtelijke ordening wordt het archeologische belang mee gewogen, en als er toch een opgraving komt, dan wordt die ook fatsoenlijk gefinancierd. In de beroepswereld heeft dat al ingrijpende gevolgen gehad voor de manier waarop het vak wordt uitgeoefend, en de vraag rijst, wat de veranderingen kunnen, zullen of moeten betekenen voor de amateurwereld. Tot eind jaren tachtig zaten we met z'n allen in een soort archeologische ivoren toren en die is nu opengebrosen. De archeologie wordt niet meer alleen beoefend als wetenschap en als hobby, maar tegenwoordig ook als bedrijf. Met de nieuwe wetgeving wordt de maatschappelijke positie van de archeologie verder versterkt: als het parlement volgend jaar de voorstellen van de staatssecretaris aanneemt, dan hebben we daarmee als Nederlandse samenleving besloten het

belang van het archeologisch erfgoed eindelijk op een volwaardige manier mee te laten tellen in de wereld van vandaag.

Een direct gevolg daarvan is een nieuwe stap in de professionalisering van het vak. De archeologie gaat meetellen, en dat betekent dat er bij allerlei economische activiteiten verplichtingen ontstaan die op adequate wijze moeten worden ingevuld. De archeologie moet aangeven waar de belangen nu precies liggen, wat waardevol is en wat niet, of minder. De kwaliteit van het werk moet worden gegarandeerd: zowel zakelijk, dus met contracten over tijdsduur van veldwerk en de kosten daarvan, als inhoudelijk. Vandaar dat er een Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie is ontwikkeld, dat er een beroepsregister gemaakt wordt door een beroepsvereniging die ook pas een paar jaar bestaat, dat uitvoerende bedrijven straks gecertificeerd zullen worden en dat de staatssecretaris een inspectie instelt omdat hij vanuit zijn politieke verantwoordelijkheid voor het bestel een oogje in het zeil moet kunnen houden.

"*Nou*", is dan natuurlijk je eerste reactie als amateur en als amateurvereniging, "*dan kunnen wij het voortaan wel schudden met onze activiteiten*". Begrijpelijk, en misschien ten dele ook nog wel waar ook: vroeger was de barbier ook chirurgijn en dat je niet meer naar de kapper gaat voor een operatie vinden we tegenwoordig heel normaal. Maar op de keper beschouwd is dat eigenlijk al meer dan een halve eeuw zo, en in ieder geval vanaf 1961. Ik denk dus niet, dat aan de bestaande samenwerking tussen de beroeps- en de amateur-archeologie in Nederland veel zal veranderen als het gaat om de uitvoering van archeologisch werk. De traditionele rol van de amateur die in zijn eigen leefomgeving op onderzoek uitgaat en met een vaak verbluffende terreinkennis en kennis van de lokale geschiedenis van alles boven tafel

brengt, zal niet veranderen. Niet voor niets staat in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie bijvoorbeeld dat bij vooronderzoek van een bepaald gebied altijd de lokale amateurs geraadpleegd moeten worden: de informatie die op die manier kan worden verzameld is van onschatbare waarde. Ook het samenwerken op opgravingen zal gewoon blijven bestaan. Er zijn nu wel strenge regels opgesteld, maar wij weten allemaal dat er op iedere opgraving genoeg werk te doen is waarvoor je geen afgestudeerd archeoloog hoeft te zijn. U moet zich realiseren dat wat in de KNA is vastgelegd, niet nieuw is, het is gewoon een codificering van de bestaande praktijk. Nieuw is alleen dat er strakker op zal worden toegezien dat de praktijk ook echt wordt uitgevoerd zoals we vinden dat het moet. Elk archeologisch bedrijf of instelling kan amateur-archeologen inschakelen bij het veldwerk zolang ze zich daarbij maar aan de regels houden: 'samenwerken met' is iets anders dan 'overlaten aan en af en toe eens komen kijken'. Dat laatste is er dus niet meer bij, althans niet voor wat betreft een reguliere opgraving waartoe een gemeente of andere overheid heeft besloten. Maar ook hier geldt weer: er zullen net als nu genoeg gevallen zijn waarin de overheid besluit dat er géén opgraving wordt opgelegd aan een veroorzaker, en net als nu is er dan niets op tegen als een groep amateurs toch kans ziet nog wat onderzoek te doen. Sterker nog, ik zou dat heel belangrijk vinden, want je zult zien dat dan regelmatig blijkt dat het besluit om formeel niets te doen of op te leggen, dat dat ten onrechte was en dat is belangrijk want daar kunnen we immers van leren. Om dezelfde reden denk ik dat het belangrijk is dat zowel door een organisatie als de AWN als vanuit de beroepswereld en gestimuleerd door de overheid, voldoende aandacht besteed blijft worden aan een goede scholing van de amateur-archeologen. U doet daar als vereniging al het nodige aan en op dit vlak zal, denk ik, vanuit met

name de provinciale en rijksoverheid in faciliterende zin blijvend steun geboden moeten worden. Ik heb net gezegd dat de mogelijkheid van deelnemen aan veldwerk, waar natuurlijk een belangrijke scholingscomponent in zit, ten principale niet verandert, maar in de praktijk wordt dat natuurlijk wel moeilijker. Ik heb de afgelopen twee jaar vaak horen beweren dat het inschakelen van amateurs concurrentievervalsing zou zijn en daarom niet meer zou moeten worden toegestaan, maar volgens mij is dat onzin. Tijd is geld, en als je goede begeleiding wilt leveren kan kost de inschakeling van amateurs juist meer dan dat het wat oplevert. Een bedrijf of een universiteit die een opdracht aannemen, kunnen dat soort kosten natuurlijk niet op de veroorzaker verhalen, dus daar ligt een natuurlijke taak voor overheden om bij te springen; temeer omdat die overheden er ook alle belang bij hebben dat geïnteresseerde burgers de gelegenheid krijgen om actief te participeren in de zorg voor het erfgoed. Dat vergroot het maatschappelijk draagvlak.

Wat dat laatste betreft, zie ik trouwens een steeds breder vlak voor samenwerking ontstaan tussen de beroeps- en de amateurwereld. Zoals ik eerder al zei, de archeologie als wetenschap is gericht op het verleden, maar de archeologische monumentenzorg, het beheer van het archeologische deel van het erfgoed, is per definitie gericht op het heden en op de toekomst. Ik heb u laten zien dat het ontstaan van verenigingen primair een cultuurpolitieke in plaats van een wetenschappelijke achtergrond had, maar het activisme dat daaraan ten grondslag lag, is toch wel een beetje afgenomen. Dat komt voor een deel door de emancipatie van de archeologie als vak. We hebben gezien hoe dat vak langzaam vorm kreeg vanaf het begin van de negentiende eeuw en hoe al voor de oorlog een klein groepje fulltime professionals was ontstaan. Na de oorlog kreeg het vak verder vorm als wetenschappelijke disci-

pline, en er ontstond klaarblijkelijk een behoefte aan aparte amateurverenigingen: een club als de AWN is de invulling van die behoefte. Het betekende onder meer een democratisering van de archeologie, dat van een vrijetijdspassing voor heren van stand uitgroeide tot een hobby waar mensen uit alle lagen van de bevolking plezier aan kunnen beleven. Maar het was daarmee ook een specialisering: het ging in archeologische verenigingen primair om de archeologische inhoud en niet minder om een veel breder veld met een duidelijk maatschappijgerichte activistische component. Voordat ik nu verkeerd begrepen word: ik ben nu bezig om de ontwikkeling in algemene zin te analyseren en ik ben niet bezig om u als AWN of andere amateurverenigingen ervan te beschuldigen dat ze zich niets aan het wel en wee van archeologisch erfgoed gelegen laten liggen of hebben laten liggen. Dat is aantoonbaar niet het geval. Waar het mij om gaat, is om te stellen dat door de groei van het vak en het creëren van eigen voorzieningen, er ook een sterk op de inhoud van het vak gerichte, introspectieve ivoren torenmentaliteit is ontstaan. Dat gold voor de ROB als uitvoerder van de monumentenzorg, voor de universitaire archeologische instituten, én voor de specifiek op de archeologie gerichte verenigingen. Dat de archeologie zijn eigen voorzieningen moet hebben én houden, staat voor mij als een paal boven water. Ik wil u dan ook allerminst adviseren na vijftig jaar maar weer op de gaan in een breder verband, net zo min als het goed zou zijn als de archeologie zijn eigen academische identiteit zou opgeven of als ROB en RDMZ één geheel zouden worden. Dan zouden we de klok terugzetten en dat is nooit goed. Maar, voor alle zekerheid, daarmee wil ik natuurlijk niet zeggen dat de brede samenwerkingsvormen die de laatste jaren zijn ontstaan, geen goede zaak zijn. Dat zijn ze nu juist wél, ze zijn zelfs onmisbaar!

Waar ik ook voor pleit, is dat de amateur- en de beroepsarcheologie ten behoeve van de zorg voor het archeologische erfgoed, meer gaan samenwerken op maatschappelijk vlak. Een aantal jaren geleden is met de omvorming van de Stichting voor de Nederlandse Archeologie tot koepelorganisatie waar beide groepen deel van uit maken, al een goede basis gelegd. Maar u zou, volgens mij althans, nog veel meer op gelijkwaardige basis mee kunnen doen. U beoefent de archeologie als liefhebber, maar u doet in uw dagelijkse leven wat anders. Dat geeft u de mogelijkheid om de archeologie op andere manieren van dienst te zijn. Ik zie in dat kader drie rollen: die van activist, van deskundige en van ambassadeur.

Allereerst is er de rol van activist, door gewoon als burger van dit land op lokaal of op regionaal niveau, individueel en als groep, samen met anderen op te komen voor de belangen van het erfgoed, waarbij u dan met name voor de archeologie kunt werken. Dat gebeurt op veel plaatsen ook wel, en soms met groot succes, maar volgens mij niet structureel genoeg.

Op de tweede plaats denk ik, dat te weinig gebruik wordt gemaakt van specifieke kennis van amateur-archeologen. De tijd dat liefhebbers zich inhoudelijk konden meten met de professionele archeoloog, die is al lang voorbij. Maar u bent wel degelijk een deskundige professional, zij het in een ander vak, in uw eigen beroep; en er zijn vanuit dat perspectief heel wat mensen die hun eigen professie goed kunnen benutten en inzetten voor de archeologie. Als dat meer zou gebeuren, dan zou de amateur-archeologie ook binnen een koepel als de SNA vanzelf een veel zwaardere inbreng krijgen en dat lijkt me een goede zaak.

Op de derde plaats is er uw rol als ambassadeur, als iemand die vanuit liefde voor de archeologie begrip kan kweken voor het belang van het archeologisch erfgoed, die via lezingen, publicaties, manifestaties, het beheer van oudheid-

kamers, en ga zo maar door een belangrijke bijdrage kan leveren aan het maatschappelijke draagvlak voor de archeologie.

Naar mijn idee is die laatste rol iets waar wél al veel aan is gedaan en waar een organisatie als de AWN in de afgelopen vijftig jaar haar sporen ruimschoots heeft verdiend. En niet alleen richting de samenleving trouwens, maar ook binnen eigen gelederen, als ik dat zo mag noemen. Er zijn heel wat mensen met een zekere belangstelling voor archeologie en een organisatie als de AWN heeft er voor gezorgd dat velen daarvan de kans hebben gekregen zich te ontwikkelen tot amateur-archeoloog. Ook dat is heel belangrijk. Denk bijvoorbeeld maar eens aan de sprinkhanenplaag van de metaaldetectorhobbyisten die de wereld nu al twintig jaar teistert en het archeologisch erfgoed onnoemelijke schade berokkent. Velen van U weten dat dat een stokpaardje van mij is en dat ik het zeer betreurt dat we in Nederland nog steeds onvoldoende juridisch kader hebben om daar effectief tegen op te kunnen treden. Maar ik geef graag toe dat repressie alléén ook niet werkt. En wat is er nou mooier dan iemand die via zijn of haar kennissenkring van detectorpiloot tot amateur-archeoloog wordt. Amateurverenigingen kunnen wat dat betreft heilzaam werk doen, en de AWN heeft dat ook gedaan.

Dames en heren,

Ik kom aan het eind van mijn verhaal. Ik heb geprobeerd om vanuit de geschiedenis van de archeologie de wortels van de samenwerking tussen beroeps- en amateur-archeologen te onderzoeken en de lijn door te trekken naar de toekomst. Ik ben er van overtuigd, dat die samenwerking op inhoudelijk vlak nagenoeg op dezelfde manier kan worden voortgezet en dat het ook van groot belang is dat dat gebeurt. Sterker nog, ik heb aangegeven dat de amateur-archeologie binnen het totaal van de Nederlandse archeologie een zwaardere inbreng zou kunnen

hebben als ze nu heeft en de AWN is als landelijke vereniging de eerst aangewezen om dat vorm en inhoud te geven, als u dat zou willen. Ik hoop het wel, natuurlijk, en ik hoop ook dat uw afdelingen op lokaal niveau hun specifieke kennis versterkt zullen blijven inzetten om in bredere cultuurhistorische allianties op te komen voor het archeologische erfgoed in eigen streek. Ik weet niet hoe de samenwerking tussen de AWN, als landelijke vereniging, en de ROB als landelijke dienst in de toekomst zal verlopen en als oud-directeur past het mij niet om daarover te

speculeren. Maar als u zich nadrukkelijker met de zorg voor archeologisch erfgoed wilt gaan bezighouden, dan zult u op landelijk niveau nooit vergeefs in Amersfoort aankloppen en als het om regionale of meer lokale aspecten gaat, dan geldt hetzelfde voor de provinciaal en de gemeentelijke archeologen. Daar ben ik zeker van. En dan rest mij nu alleen nog om het bestuur en u allemaal van harte geluk te wensen met het vijftigjarige jubileum van de AWN, u als vereniging alle succes te wensen voor de komende vijftig jaar, en u te danken voor uw aandacht.

Vijftig jaar AWN

Toespraak E.H.P.Cordfunke

Voor mijn voordracht - die ik kortweg 50 jaar AWN heb genoemd - vraag ik graag uw begrip omdat ik in de tijd die hiervoor beschikbaar is, niet anders dan met zevenmijlslaarzen door de boeiende geschiedenis van de AWN kan lopen.

Laat ik beginnen met u de amateur-archeoloog voor te stellen (afb. 1):

'Dit is tie dan: de amateur-archeoloog. Een frisse geest, een scherpe schop en het onverwoestbare vertrouwen dat deze zaterdag de grote dag gaat worden. Zoals u ziet, is de nevel nog nauwelijks opgetrokken. Maar dat weerhoudt hem niet om in een luchtig, aangepast tenue op het appèl te verschijnen.

En terwijl iedereen zich nog eens omdraait en de warme dekens over het hoofd trekt, is hij op pad. Voor het vaderland en de wetenschap. Mag hij na 50 jaar niet onze welverdiende aandacht?'

Met deze dia begon een serie van 23 dia's, waarmee A. Bredie een fraaie typering gaf van de amateur-archeoloog. Deze serie werd gemaakt voor, en vertoond tijdens de viering van het 25-

jarig jubileum van de AWN in 1976. Wat we toen niet konden vermoeden is dat dit type amateur-archeoloog in de tweede 25 jaar van zijn bestaan aan erosie onderhevig zou zijn. Laten we nog even verder kijken (afb. 2):

'Dit is natuurlijk de droom van elke amateur-archeoloog. Moeder aarde moet haar bodemschatten prijs geven ... Kenmerkend voor amateurs is de gewoonte om de vondsten allemaal netjes op de rand van de kuil te leggen.

Afb. 1. De amateur-archeoloog (tek. A. Bredie).